

Thuisondersteuning bij opvoeden en leren

Thuisondersteuning bij opvoeden en leren

Inleiding

Wat ouders thuis doen om de ontwikkeling van hun kind te stimuleren draagt bij aan schoolsucces van het kind. Dat geldt voor alle ouders, maar vooral lager opgeleide ouders kunnen onzeker zijn over hoe zij hun kinderen het beste kunnen ondersteunen bij het leren en de ondersteuning kan minder adequaat zijn.

In Rotterdam bieden verschillende organisaties kinderen in de onderbouw van het basisonderwijs en/of hun ouders ondersteuning thuis in het begeleiden van hun kind in de schoolloopbaan. Dit zijn laagdrempelige, preventieve programma's die bedoeld zijn om kinderen en hun ouders te helpen tijdens de eerste jaren op school als het lees- en schrijfonderwijs van het kind start. Een periode dus, waarin het kind hulp van zijn of haar ouders goed kan gebruiken.

Voorbeelden van deze programma's zijn De Katrol en Samen Leren. Professionals en/of studenten leggen ongeveer een half jaar lang wekelijkse huisbezoeken af bij gezinnen met jonge kinderen. Zij ondersteunen de ouders bij het versterken van de taalontwikkeling van hun kind, het creëren van een leercultuur in het gezin en het vergroten van de opvoedvaardigheden. Ouders beslissen zelf of ze gebruik willen maken van de programma's. Aanmelden gebeurt via school, de ouders zelf en de wijkteams of andere organisaties. Beide programma's worden ingezet in Rotterdam-Zuid waar de onderwijsprestaties van kinderen sterk achterblijven ten opzichte van het landelijk en het Rotterdamse gemiddelde.

Belangrijke vragen bij deze programma's zijn op welke uitgangspunten zij gebaseerd zijn en of zij ook werkelijk bijdragen aan het vergroten van de kwaliteit van de ondersteuning die de ouders bieden en aan de ontwikkeling van de kinderen. Om die vragen te beantwoorden heeft Stichting De Katrol laten onderzoeken of de inzet van dit programma nu ook werkelijk effect heeft op zowel de ouders als de kinderen. Bureau Frontlijn heeft de theoretische onderbouwing van Samen Leren uitgewerkt en is daarmee door het Nederlandse Jeugdinstituut erkend als goed onderbouwde interventie. Daarnaast is er een pilotonderzoek uitgevoerd ter voorbereiding op een effectonderzoek. In deze brochure worden de beide programma's beschreven. De uitkomsten van het effectonderzoek van stichting De Katrol zijn ook in deze brochure opgenomen. Naar de theoretische onderbouwing van Samen Leren wordt verwezen.

Wie zijn wij?

Sandra Pardoel is initiatiefnemer en medeoprichter van stichting De Katrol in Nederland. Sinds de oprichting in 2007 is zij werkzaam als maatschappelijk werker en directeur van Stichting De Katrol.

Leonie le Sage is werkzaam als hoofddocent op de Hogeschool Rotterdam. Van 2013 tot 2017 voerde zij in samenwerking met Hogeschool InHolland een door Stichting Kinderpostzegels Nederland gefinancierd onderzoek uit naar de effecten van de leer- en gezinsondersteuning van Stichting De Katrol.

Marleen Groeneweg is werkzaam als projectleider Samen Leren bij Bureau Frontlijn. Met Pauline Huyts heeft zij vanuit de praktijk Samen Leren ontwikkeld en theoretisch onderbouwd. In samenwerking met de Hogeschool Rotterdam en de Universiteit Utrecht heeft zij een pilotonderzoek uitgevoerd ter voorbereiding op een effectonderzoek.

De Katrol: gezinsgerichte leerondersteuning thuis

Wat en waar

De Katrol geeft leer- en gezinsondersteuning aan huis bij kinderen uit groep 3 en 4 van de basisschool in achterstandsituaties en hun ouders/verzorgers. De Katrol:

- ondersteunt op kindniveau het leren-leren, investeren in leerhouding en leerattitudes, en investeren zo dus ook op zelfvertrouwen en de zelfredzaamheid.
- ondersteunt op ouderniveau het optimaliseren van de leercultuur en de opvoeding thuis en investeert in ouderbetrokkenheid en educatief partnerschap met de school. Hoe beter het gaat met de ouders thuis, hoe beter het gaat met de kinderen, ook op school.
- leert op studentniveau aankomende professionals om te gaan met de 'doelgroep', zodat zij kennis en vaardigheden opdoen die zij straks als professionals kunnen inzetten.

Het programma duurt ongeveer 20 weken. Aan De Katrol is ook de Speel-o-theek leuk leren 010 verbonden. Deze is gevestigd in de Afrikaanderwijk en zal in 2018 uitbreiden naar vijf andere vestigingen van de bibliotheek Rotterdam.

De Katrol werkte in schooljaar 2016 – 2017

In samenwerking met 33 basisscholen en diverse wijkinstanties. Bij 166 gezinnen met 291 kinderen (die actief hebben deelgenomen aan de leerondersteuning).

Waarom

De Katrol wil de kansen vergroten van kinderen die opgroeien in een achterstandssituatie door leren centraal te stellen in gezinnen waar het leren thuis en de onderwijsgerichtheid van ouders minder vanzelfsprekend is. de plek bieden die het verdient.

De Katrol wil de kloof helpen dichten tussen school en thuis door de ouder bewuster en zelfverzekerder te maken in hun rol en hen te erkennen als professional van hun kind. De ouders zijn onze opdrachtgevers.

Het ontstaan van De Katrol

Ervaren welzijnswerkers Jean-Pierre Markey en Mieke Verhulst in Oostende (België) luisterden op 17 oktober 2001 naar de getuigenissen van ouders in kansarmoede: "Leer ons kennen." En "zorg ervoor dat onze kinderen het beter krijgen dan wijzelf. Een diploma kan daarbij helpen." Zo ontstond het idee van leer- en opvoedondersteuning aan huis. De naam De Katrol is gekozen omdat dit een werktuig is dat met een lichte inspanning een zware last kan (op)heffen. Het inzicht dat onderwijs de weg uit (kinder-)armoede is en dit opwaartse maatschappelijke stijging mogelijk maakt, is de basis van het gedachtegoed van De Katrol. Stichting De Katrol in Rotterdam is in 2007 ontstaan, geïnspireerd op De Katrol in Oostende en vertaald en doorontwikkeld voor de Rotterdamse context.

Hoe

Twee keer per week, gedurende 20 weken, geven hbo-studenten hulp in lezen en rekenen, concentratie, motivatie en leerhouding. De studenten doen oefeningen, spelletjes en het huiswerk met de kinderen en eventuele broertjes en zusjes. Zij fungeren als rolmodel voor de ouders, die zij intensief betrekken en op een positieve manier stimuleren in de begeleiding van hun kinderen. Tijdens de leerondersteuning maken de studenten gebruik van de materialen uit Speelothek leuk leren 010, om op een leuke manier te oefenen en spelen-derwijs te leren. De student organiseert rustmomenten en structuur in de naschoolse tijd en bespreekt ook het belang daarvan met de ouders. Zo ondersteunt een student ouders bij het leren van hun kinderen en wordt een leercultuur thuis ontwikkeld.

Een zogenoemde ankerfiguur, dat is een sociaal werker in dienst van De Katrol, begeleidt de student en houdt de vinger aan de pols bij de ouders. Behalve voor matching en coaching van de studenten, zijn de ankerfiguren ook verantwoordelijk voor de praktische ondersteuning van de gezinnen, voor signaleren en voor de samenwerking met scholen en hulpverlening.

Methodische ijkpunten voor de Katrol zijn de empowerment gedachte (ondersteuning bieden aan zelfregulerende vermogens van het gezin en activering van het sociale netwerk) en de presentiebenadering (niet-directief en op wederzijds vertrouwen gebaseerd handelen van het gezin, waarbij De Katrol geen zaken overneemt van het gezin, maar ouders in vertrouwen stelt om zelf de verantwoordelijkheid voor de leercultuur thuis op zich te nemen. Dat vereist maatwerk.

Als de studenten na zes maanden weg zijn, zijn de ouders in staat om hun kinderen (meer) hulp te bieden bij het schoolwerk.

Casus uit de praktijk van De Katrol

Moeder

"Elsemieke (hbo-student) begreep goed hoe mijn dochter werkte. Ze hadden echt een klik. Ik heb zelf ook geleerd om rustig de tijd te nemen. Mijn dochter kan zich hierdoor veel makkelijker en beter concentreren. Ook is ze echt beter geworden in begrijpend lezen.

In het afgelopen half jaar is haar zelfvertrouwen heel erg veranderd. Dat is van 'geen zin naar school en ik kan niks' gegaan naar 'Mama ik ben in sommige dingen heel goed waar anderen heel slecht in zijn. En ik ben wat vaker afgeleid dan anderen.' Ze leert hier nu mee omgaan.

Ikzelf ben eigenlijk heel veel gegroeid door de hulp. Ik heb nu veel meer geduld, denk meer in stappen en vraag veel door. Nu maken we dagelijks samen huiswerk. Vorig jaar kon dit echt niet. Ze vindt het echt leuk!

Privé is er heel veel gebeurd wat veel aandacht en energie heeft gekost, dus dan is de gegeven hulp ook enorm fijn. Het was een extra duwtje in de rug dat we allebei nodig hadden".

Casus uit de praktijk van De Katrol

Dochter (8 jaar)

“Dat Elsemieke langskwam vond ik heel leuk. School was eerst moeilijker en saaier. Ik was de hele tijd afgeleid en ik wist niet hoe je dat moest doen. Dat was soms lastig. Mijn klasgenoten konden het namelijk wel. Andere dingen kon ik weer heel goed. Begrijpend lezen. Met andere kinderen kletsen en om je heen kijken. Ik wist niet echt wat ik moest doen. Dan bleef ik bij een bepaalde som hangen. Thuis ging het best wel goed. Ik kreeg huiswerk mee omdat het lastiger was. Ik vond dat best wel vervelend, want ik wilde andere dingen doen. Gewoon chillen en buiten spelen. En toen kwam Elsemieke helpen. Het was leuker en fijner. Zij deed altijd iets leuks aan het einde. Dat deed ik eerst niet. Eerst afmaken. Dat werd minder leuk. Soms ben ik huiswerk aan het maken. En dan wil ik liever bij Elsemieke zijn. Maar mama doet het ook goed. Het is ook veranderd sinds mama mee doet. We doen nu kleuren aan het einde of iets leuks”.

Een onderzoek naar de werkwijze van De Katrol

In 2013 – 2016 is een onderzoek uitgevoerd naar de resultaten van De Katrol op de schoolse ontwikkeling van kinderen en op de ouderbetrokkenheid thuis.

Opzet van het onderzoek:

Om de leerondersteuning die ouders hun kinderen bieden te meten, zijn vragenlijsten afgenomen bij 63 ouders. 33 van deze ouders kregen ondersteuning van De Katrol en 30 ouders kregen geen ondersteuning. In totaal zijn 3 metingen verricht over een periode van 12 maanden; eenmaal voordat de ondersteuning van start ging, eenmaal direct na afloop van de ondersteuning en een laatste maal 8 maanden nadat de ondersteuning was afgerond.

De vragen betroffen de manier waarop ouders oordeelden over hun eigen doeltreffendheid in het begeleiden van hun kinderen; hun kennis en vaardigheden; hun aanmoediging; hun leerondersteunend gedrag thuis en vertrouwen tussen ouder en kind.

Daarnaast zijn de leerresultaten op taal en rekenen van 82 kinderen gevolgd. 47 van deze kinderen namen deel aan het programma van De Katrol en 35 kinderen kregen geen thuisondersteuning. Er zijn vier metingen bij deze kinderen verricht over een periode van 16 maanden. De eerste meting was voordat de thuisondersteuning begon en de laatste meting een jaar nadat de ondersteuning was afgerond. De taal- en rekenvaardigheid is gemeten met de Cito-toetsen: AVI, Woordenschat, Spelling, DMT, Rekenen-wiskunde, Begrijpend lezen.

Uitkomst

De kinderen die ondersteuning kregen van De Katrol gingen significant meer vooruit op technisch lezen (AVI) dan kinderen die geen ondersteuning kregen. We zien geen verschillen in effecten op de andere toetsen taal en rekenen. De ouders die ondersteuning van De Katrol kregen gingen positiever denken over hun kennis en vaardigheden, en gaven aan vaker thuis leerondersteunend gedrag te vertonen dan ouders die geen ondersteuning kregen. Deze ouders gaven aan dat zij na afloop van de ondersteuning van De Katrol beter wisten hoe zij contact met school op konden nemen, welke activiteiten er op school zijn, hoe zij hun kind kunnen helpen met schoolwerk, hoe zij toezicht op het schoolwerk kunnen houden e.d.. Wat gedrag betreft gaven de ouders na afloop van de ondersteuning aan dat zij vaker lezen met het kind, vaker vragen hoe het op school gaat, vaker helpen bij schoolopdrachten e.d.

Conclusie

We zien in dit onderzoek positieve effecten van De Katrol op zowel kind als ouders. De Katrol heeft positieve effecten op het technisch lezen van het kind, ook nog een jaar na afloop van de ondersteuning. En we zien positieve effecten op verschillende aspecten van leerondersteuning door ouders thuis. Wat deze studie laat zien is dat een gezinsgerichte interventie voor kinderen in de vroege schooljaren en hun ouders, een effectief middel kan zijn in het vergroten van ouderbetrokkenheid bij de leerontwikkeling van kinderen, en het tegengaan van (onderwijs)achterstanden bij kinderen.

Kanttekening bij het onderzoek:

Het onderzoek roept enkele vragen op. Zijn de verschillende groepen kinderen en ouders wel goed te vergelijken met elkaar? Geven cito-scores van kinderen en vragenlijsten voor ouders niet een beperkt beeld van de ontwikkeling van kinderen en ouders, vooral omdat De Katrol juist zaken als leesplezier, leermotivatie en een leercultuur thuis beoogt? Dit onderzoek geeft zicht op enkele resultaten van De Katrol, maar voor een volledig beeld is meer onderzoek met andere meetinstrumenten nodig.

Meer lezen over het onderzoek? Kijk op hr.nl/leerondersteuningthuis Of neem contact op met Leonie Le Sage (l.f.le.sage@hr.nl).

De Katrol in de prijzen

2009 bekroond met de L-factor, de lustrumprijs van de Onderwijsraad voor innovatie en kennisdeling.

2014 winnaar (met Speel-o-theek leuk leren 010) van de publieksprijs van de Aardig Onderweg Award.

Samen leren: van huis uit kansen creëren.

Wat

Samen Leren versterkt het opvoedkundig klimaat door ouders van kinderen uit groep 1 tot en met 4 van de basisschool thuis vaardigheden aan te leren. Het gaat om onderwijs-ondersteunende vaardigheden zoals taalstimulering en het constructief samenwerken met de school van het kind. Deze vaardigheden worden gecombineerd met het versterken van opvoedvaardigheden zoals het bieden van structuur en grenzen.

Samen leren werkte in schooljaar 2016 - 2017

In samenwerking met 25 basisscholen en diverse wijkinstaties. Bij 109 gezinnen met 255 kinderen.

Waarom

Schoolprestaties van kinderen in achterstandssituaties blijven achter. Samen Leren vergroot de ontwikkelkansen van deze kinderen door ouders vaardiger te maken in hoe zij hun kind vanuit huis kunnen stimuleren. Deze vaardigheden blijken bij ouders in achterstandswijken vaak te ontbreken. Hun complexe thuissituatie speelt hierbij vaak een belangrijke rol. Ouders kunnen het verschil maken.

Het ontstaan van Samen Leren

Samen Leren is ontstaan op basis van vragen vanuit de basisscholen waarmee wordt samengewerkt. Door Bureau Frontlijn is in samenwerking met ouders en scholen in achterstandswijken deze interventie ontwikkeld. De basisscholen gaven aan dat wat zij ouders konden bieden (tijdens ouderbijeenkomsten en gesprekken) niet altijd voldoende was. Om ouders te leren effectief bij te dragen aan de schoolontwikkeling van hun kind bleek het nodig om vaardigheden thuis, in de eigen situatie, aan te leren. Het doel van Samen Leren: het verbeteren van de schoolprestaties van je kind, is voor ouders een grote motivatie deel te nemen. Ook voor ouders die niet open staan voor opvoedondersteuning.

Hoe

Samen Leren wordt ingezet door professionals en stagiaires. De stagiaires zijn hbo- en wo-studenten (sociale opleidingen). Eén hbo- of wo-geschoolde professional begeleidt vier stagiaires intensief door met hen samen trajecten te begeleiden.

De vaardigheden worden aan ouders aangeleerd door middel van ervaringsleren. Hierbij wordt oefening gecombineerd met het geven van inzicht, informatie en met reflectie. De begeleiders hanteren hierbij een oplossingsgerichte benadering en stemmen af op de motivatie en de situatie van de ouders. Gedurende het traject wordt de Samen Leren informatiemap voor ouders ingezet. Er vinden één tot twee huisbezoeken per week plaats, waarbij de kinderen afwisselend wel en niet aanwezig zijn. Naast de huisbezoeken vinden er gesprekken met de ouders op de school van het kind plaats. De aanpak van Samen Leren is in de interventiebeschrijving voor het Nederlands Jeugdinstituut (NJI) volledig en zeer concreet uitgewerkt.

Onderzoek naar Samen Leren

Door toetsing aan praktijk en theorie is Samen Leren steeds verder uitgewerkt en onderbouwd. Naast een theoretische onderbouwing van de aanpak, is ook een pilotonderzoek uitgevoerd als voorbereiding op een effectstudie.

Een theoretisch goed onderbouwde interventie

Samen Leren is opgenomen in de databank effectieve jeugdinterventies van het Nederlands Jeugdinstituut (Nji) als theoretisch goed onderbouwd. Erkenning op dit niveau houdt in dat aan de hand van recente onderzoeksliteratuur aannemelijk is gemaakt dat door op deze wijze te werken, de schoolprestaties van kinderen verbeterd worden.

De Rotterdamse Toetscommissies Interventie Jeugd (TIJ) heeft Samen Leren in juli 2017 getoetst op mogelijke effectiviteit. Samen Leren wordt hierin beschreven als een stevig onderbouwde en unieke interventie waarmee opvoed- en onderwijsondersteunende vaardigheden van ouders versterkt worden. TIJ concludeert dat deze doelen door Samen Leren behaald worden. Op acht van de negen toetscriteria wordt Samen Leren als goed beoordeeld en bij één criterium is verbetering mogelijk. Dit kan door meer inzicht te verkrijgen in de langetermijneffecten op de kinderen, waarvoor wetenschappelijk onderzoek naar de effectiviteit nodig is. Ter voorbereiding hierop is de afgelopen twee jaar door Samen Leren een pilotonderzoek uitgevoerd.

Pilotonderzoek Samen Leren

Bij 25 gezinnen heeft bij start van de begeleiding, bij afronding en zes maanden hierna een huisbezoek plaatsgevonden waarbij meerdere instrumenten zijn afgenomen bij de ouders en kinderen. In nauwe samenwerking met o.a. Hogeschool Rotterdam en de Universiteit Utrecht is gekeken welke onderzoeksopzet en -instrumenten aansluiten bij de onderzoeksvragen en bij deze doelgroep, die voor onderzoek als moeilijk bereikbaar bekend staat. Gedurende de pilot zijn steeds verbeteringen doorgevoerd in de onderzoeksopzet. Het resultaat is een volledig uitgewerkt plan voor effectonderzoek. Voor de uitvoer hiervan is aanvullende financiering vereist.

Tevreden ouders

Bij de ouders die in schooljaar 2016-2017 zijn begeleid zijn evaluatielijsten afgenomen. Hieruit komt naar voren dat 100% van de ouders Samen Leren zou aanraden aan vrienden of familieleden wanneer zij eenzelfde hulpvraag zouden hebben als zij hadden. Op een vragenlijst die de tevredenheid over de begeleiders meet, behaalt Samen Leren een sterk bovengemiddelde score op alle schalen. Dit betekent dat ouders de samenwerking met de begeleiders als zeer prettig ervaren.

Meer lezen over de werkwijze van Samen leren en de theoretische onderbouwing? Kijk op <https://www.nji.nl/nl/Databank>. Of neem contact op met Marleen Groeneweg (mh.groeneweg@rotterdam.nl).

Casus uit de praktijk van Samen Leren

Een moeder van Poolse afkomst heeft zich via de basisschool aangemeld voor Samen Leren, omdat de resultaten van haar zoon Alex uit groep 4 achterblijven. Hij heeft moeite met taal en moeder geeft aan niet te weten hoe zij zelf met hem kan oefenen. Graag wil zij dat de begeleiders met Alex aan de slag gaan. Aan moeder wordt uitgelegd dat zij als ouder een essentiële rol speelt in de ontwikkeling van haar zoon. Daarnaast wordt besproken wat zij allemaal kan doen om zijn taalontwikkeling thuis te stimuleren, ondanks dat ze nog niet perfect Nederlands spreekt. Hierbij wordt de Samen Leren informatiemap voor ouders gebruikt die moeder van de begeleiders krijgt. Deze map bevat allerlei praktische informatie, websites en activiteiten. Zo leert moeder hoe zij in dagelijkse situaties spelenderwijs kan oefenen met taal. De begeleiders stimuleren het gezin om naar de bibliotheek te gaan. De eerste keer gaan zij gezamenlijk en zoeken samen met moeder boeken die passend zijn bij de leeftijd van haar zoon. Gedurende de huisbezoeken blijkt dat Alex zich moeilijk kan concentreren en niet altijd goed naar zijn moeder luistert. Begeleiders bespreken dit met moeder en motiveren haar om ook aan grenzen en structuur thuis te werken. Moeder geeft tijdens de eindevaluatie aan dat zij door de begeleiding meer inzicht heeft gekregen in haar eigen gedrag en de invloed daarvan op haar zoon. Doordat zij nu op een positieve en duidelijkere manier grenzen stelt en Alex meer structuur biedt, luistert hij beter naar haar. Hierdoor lukt het haar beter om te oefenen met schoolse vaardigheden in de thuis-situatie. De schoolprestaties van Alex verbeteren. Door haar positieve aanpak verbetert ook het zelfvertrouwen van haar zoon en zijn gedrag thuis en in de klas.

BUREAU
FRONTLIJN
 Gemeente Rotterdam

hr.nl/gereedschapskist

Een overzicht van kennis, materiaal en ondersteuning om de samenwerking met ouders te verbeteren.
Bedoeld om scholen in Rotterdam te helpen bij het verbeteren van de samenwerking met ouders.